

Sosyal Beceri Eğitimi Alan ve Almayan Okul Öncesi Çocukların, Sosyal Beceri ve Benlik Kavramı Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması *

Aylin Uysal¹, İdil Kaya Balkan²

Comparison of Preschool Children's Social Skill Levels and Self Concept Who Received and Who did not Received Social Skills Training

Öz

Bu araştırmada, sosyal beceri eğitimi almanın, düşük sosyo-ekonomik seviyedeki okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla sosyal beceri eğitimi alan, kendileri sosyal beceri eğitimi alırken anneleri de çocuk gelişimi ve sosyal beceriler konularında eğitim alan ve hiç eğitim almayan üç grup okul öncesi çocuk sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramı açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma, ön-test son-test kontrol izleme desenli yarı-deneysel bir çalışmadır. Araştırmaya katılan tüm çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmektedir. Araştırmanın örneklemini, toplam 131 olmak üzere, 59 kız, 72 erkek çocuk ile bu çocukların 39 annesinden oluşmaktadır. Araştırmada veriler, Purdue Okul Öncesi Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve Aile Bilgi Formu ile toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre, hem çocuk eğitimine katılan hem de anne katımlı sosyal beceri eğitimine katılan çocukların sosyal beceriler alt boyutlarından "kişiler arası beceriler" ve "sonuçları kabul etme becerileri" puanları eğitimlerin sonunda artış göstermiştir. Sosyal beceri eğitimine tek başına katılan çocuklarda ayrıca eğitimin sonunda sosyal beceri toplam puanları ve benlik kavram puanlarında da artış saptanmıştır. Hiçbir müdahalede bulunulmayan kontrol grubunda ise bu gelişmelere rastlanmamıştır. Ayrıca eğitimin bitiminden üç ay sonraki izleme çalışmalarında, hem anne katımlı hem de tek başına sosyal beceri eğitimi alan her iki gruptaki çocukların kazanılan sosyal beceri ve benlik kavramı düzeylerini koruduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Benlik, Ebeveyn Eğitimi, Sosyal Beceriler, Sosyal Beceri Eğitimi

* Bu çalışma, ilk yazarın Yüksek Lisans Tez araştırmasına dayanmaktadır.

¹ Sorumlu yazar /Corresponding author, Maltepe Üniversitesi, Psikoloji Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye. E-posta / E-mail: aylin.uysal07@gmail.com

² Maltepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta / E-mail: idilbalkan@gmail.com, idilbalkan@maltepe.edu.tr

Abstract

This study investigated the effects of social skill training on the social skills levels and self concepts of preschool children with low socio-economic status. For this purpose, the social skills levels and self concepts of three groups of children are compared. In this research, first group of children received social skills training, while second group of children whose mothers were given seminars on child development and social skills also received social skills training and the third group received no social skills training. The quasi-experiment design is based on the pre-test, post-test, and follow-up. All children who participated in the research were attending to public preschools. The sample consists of 59 girls and 72 boys, a total of 131 children and their 39 mothers, The data of the research were collected by using "Purdue Self Concept Scale for Preschool", "Social Skills Evaluation Measurement Scale" and "Family Information Form". According to the results, after the end of the program, the children that were subject to only social skills training and the other group that received mother assisted social skills training showed improvements in "interpersonal skills" and "accepting the results of behavior skills". Also, an increase in the total social skills points and self concept points is found in the first group of children who received social skills training at the end of the program. None of the mentioned improvements have been found in the control group who were not subjected to any training. Also, in the three-month follow-up studies, it was found that group 1 and group 2, the groups that received only social skills training and received mother assisted social skills training have kept their social skills levels and self concepts.

Keywords: *Parent Training, Self Concept, Social Skills, Social Skills Training*

Giriş

İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan sosyal etkileşim bireyin mutlu ve uyumlu olmasında çok önemlidir (Bilbay, 1999; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2003). Hartup (1992), yetişkinlik dönemindeki uyumun en iyi yordayıcısının ne zeka puanları ne de okul notlarının olduğunu, başkaları ile kurulan ilişkilerdeki yeterlilik düzeyinin olduğunu ifade etmiştir. Sosyal etkileşimler sonucunda kendimizi tanır ve dünyanın işleyişi hakkında bilgi sahibi oluruz. Yaşadığımız kültürün değerleri ve beklentilerini benimseyip sosyal becerilerimizi geliştiririz. Sosyal yeterliliği olan çocuklar da kendilerini dünyada bir fark yaratabileceklerine inanan değerli insanlar olarak görürler (Kostelnik, Whiren, Soderman ve Gregory, 2006).

Dowrick'e göre sosyal beceri, bireylerin hem kendileri hem de başkaları için yararlı olacak şekilde hareket edebilme kabiliyetleridir (akt. Çetin ve ark., 2003). Matson ve Ollendick (1988) sosyal becerileri olan çocuğun çevresine kolay uyum sağladığını, çatışma durumlarında saldırganlığa başvurmadığını, sosyal becerisi az olan kişilerin ise akranları arasında popülerliklerinin çok olmadığını, arkadaşları ile daha sık kavga ettiklerini, öğretmenleri ile de iyi geçinemediklerini öne sürmüşlerdir.

Yaşamın ilk yıllarında sosyal becerilerin desteklenmesinin yetişkinlikte olumlu işlevsellik sergilemeye ve suç işlemeyi önlemede olumlu sonuçlara yol açtığı belirlenmiştir (Dekovic, Slagt, Asscher ve Boendermaker, 2011). Örneğin Seattle Sosyal Gelişim Projesi, ilkokul yıllarında uygulanan müdahale programının ergenlik ve yetişkinlikte sağlıklı işlevselliği geliştirip geliştirmediğini ve ruh sağlığı problemleri, suç ve madde kullanımını engelleyip engellemediğini incelemiştir (Hawkins, Kosterman, Atalano, Hill ve Abbott, 2008). Araştırma bulguları, müdahale programının 15 yıl sonrasında katılımcıların kontrol grubuna göre daha iyi ruhsal sağlığa, eğitimsel ve ekonomik kazanımlara sahip olduklarını, ayrıca, toplumsal, okul ve iş hayatında daha iyi işlev sergilediklerini ortaya koymuştur.

Yavuzer (2010), yaşamın erken yıllarının zeka, kişilik ve sosyal davranışları biçimlendirmesi açısından son derece önemli olduğunu ifade etmiştir. Bireyin gelişiminde bazı kritik evreler vardır. Eğer çocuklar doğumlarından itibaren 12 yaşlarına kadar sosyal gelişimlerini geliştirecek deneyimlerden yoksun kalırlarsa, onlar için problem çözme, başetme gibi sosyal becerileri kazanmaları, özgüven ve öz disiplin geliştirmeleri daha zorlaşmaktadır (Kostelnik ve ark., 2006). Okul öncesi dönemi çocukların gelecekteki sosyal uyumları bakımından sosyal becerilerin öğrenilmesi için uygun bir zamandır. Bu dönemde çocukların problem davranışlarının üstesinden geleceklerini varsaymak yerine çocuğa gerekli desteğin sunulması, onlara sosyal ilişkilerini geliştirmek için olanak sağlar (Johnson, Ironsmith, Snow ve Poteat, 2000). Sosyal beceri eğitim prog-

ramları yeni sosyal becerileri kazandırmayı ve daha gelişmiş sosyal becerilerin sergilenmesinive böylelikle bireyin çevresinden daha olumlu tepkiler almasını amaçlamaktadır (Bilbay, 1999).

Okulöncesi eğitim kurumlarının ve ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki önemi bilindiğinden okul ve aileyi birlikte ele alan aile katılımlı sosyalleşme programlarının gerekliliği görülmektedir (Zembat ve Unutkan, 1999). Kuşin'e göre (1991) aileler okul öncesi dönemden başlayarak eğitim programlarına aktif olarak katıldıkları takdirde çocuğun çeşitli öğrenmeleri üzerinde kalıcı etkiler olmaktadır (akt. Zembat ve Unutkan, 1999). Webster-Stratton ve Hammond'a göre de (1997) ebeveyn ve çocuk eğitimleri tek başına olumlu sonuçlar verse de, ebeveyn ve çocuk eğitimlerini birleştirmek müdahalenin uzun vadeli etkilerini arttırmaktadır. Aileyi ve çocuğun yakın çevresini birlikte ele alan kapsamlı programlar sadece anne baba eğitiminden ya da çocuğun ev ortamından soyutlanması yoluyla yapılan çalışmalardan daha etkilidir. Çocuğun yakın çevresinin desteklendiği programlarla çocuğun edindiği becerileri devam ettirebilme olasılığı artmaktadır (Arslan, Durmuşoğlu ve Yılmaz, 2011; DeRosier ve Gilliom, 2007; Ekinci Vural ve Gürşimşek, 2009; Ersoy, 2004; Kağıtçıbaşı, 2007; Kim, Doh, Hong ve Choi, 2011; Özbey, 2012; Webster-Stratton,1990; Webster Stratton ve Hammond, 1997). Ülkemizde Durualp ve Aral (2010) 96 anaokul dönemi çocukları ile Avcıoğlu (2004) 4-6 yaş grubunda 14 öğrenci ile, Aslan (2008) 6 yaş çocukları ile, Dereli (2009) anaokul çocukları, sosyal becerilerin farklı boyutlarında ilerlemeler saptamışlardır. Topaloğlu (2013) bağımsız anaokullarında olan 4-5 yaş grubundaki 20 kontrol ve üniversite anaokullarında olan 4-5 yaş grubundaki 20 deney grubu olmak üzere toplam 40 öğrenci ile çalışmıştır. Etkinlik temelli sosyal beceri eğitimi programının çocukların akran ilişkilerini olumlu yönde desteklediğini ortaya koymuştur. Yurt dışında ise Villares, Brigman ve Peluso (2008) 'Öğrenmeye Hazırız Program'ını okul öncesi ve birinci sınıflara uygulamışlar, deney grubu çocuklarının bazı sosyal becerilerinde artış gözlenmiştir. Özyürek, Bedge ve Yavuz'un (2014) okul öncesi çocukların sosyal becerileri ile yakın çevresindeki yetişkin etkileşimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışma sonuçları da ebeveynlerin sosyal beceri programlarına katılımının önemini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim bu çalışmanın bulgularına göre, çocuk-ebeveyn, çocuk-okul personeli, ebeveyn-okul personeli etkileşimleri, sosyal becerileri yüksek olan grupta daha fazladır.

İnsanın kişilik gelişiminde ve topluma uyumunda bireyin kendisini nasıl gördüğünün de büyük rolü vardır. Kişinin çevresindeki ilişkileri anlama biçimi de benliğin gelişiminde büyük etki yaratmaktadır (Miell ve Ding, 2005). Harter (1999) özsaygının ilerideki ruhsal sağlıkla ilişkili olduğunu, orta ve yüksek derecede özgüvene sahip olmanın hayat doyumu ve mutluluğu arttırdığını,

buna karşılık düşük özsaygının depresyon, kaygı ve uyum bozukluklarına sebep olduğunu ileri sürmüştür. Stern (1985) öz benliğimizin başkaları ile geliştirdiğimiz ilişkiler, onlarla yaşadığımız ortak deneyimler ve bu deneyimlerden aldığımız geri bildirimlerle şekillendiğini ifade etmektedir (akt. Blake, Bird ve Gerlach, 2007). Sosyal becerileri eğitimleri ile çocukların benlik kavramları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında Cerrahoğlu (2002) 7. sınıf çocuklarının sosyal beceri eğitiminin öz kavram puanlarında etkili olduğunu, Hon ve Watkins (1995) sosyal beceri eğitiminin Hong Konglu çocukların özgüvenlerinde etkili olduğunu göstermişlerdir. Short (2006) ise sosyal beceri eğitiminin DEHB'li çocukların son test öz benlik puanlarında artış saptamıştır.

Ayvalı (2012) çalışmasında ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin benlik algısı ve sosyal uyumunu etkilediğini saptamıştır. Bu noktada sosyal yönden dezavantajlı ailelere yönelik ebeveyn eğitimlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Risk grubundaki ailelerin eğitim alması durumunda çocuklarını özgüvenli bireyler olarak yetiştirmeleri konusunda kapasiteleri artmaktadır (Özyürek ve Şahin, 2010). Çocuğun içinde yetiştiği sosyal çevrenin çocuğun çok yönlü gelişimi üzerindeki etkilerini birçok araştırma göstermiştir. Dervişoğlu (2007) araştırmasında ailelerin gelir seviyesi düştükçe çocukların sosyal beceri düzeylerinin düştüğünü, anne ve babaların eğitim seviyeleri yükseldikçe, çocukların da sosyal beceri düzeylerinin yükseldiğini tespit etmiştir. Dezavantajlı koşullarda yaşayan çocukların avantajlı koşullardan gelen çocuklara kıyasla erken yaşlarda gelişim düzeyi açısından geride kaldıkları gözlenmektedir. Düşük aile geliri, düşük eğitim seviyesi, işsizlik ya da düşük statülü işlerde çalışma gibi faktörler ebeveynlerin etkili becerileri kullanmalarını engellemekte, sonuç olarak da bu ebeveynler çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerini yeterince destekleyememektedirler. Bu anne ve babalar çocukları ile daha az konuşmakta, çocuklarının bilişsel gelişimlerini destekleyici faaliyetlerle daha az zaman geçirmekte, daha sert disiplin yöntemleri kullanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996). Erken çocukluk döneminde gelişime yapılan yatırım ile sosyo-ekonomik ve sosyal eşitsizlikler azaltılabilir. Bu programlardan risk altında olan çocuklar daha çok yarar sağlamaktadırlar (Bekman, 1999). Bu sebeplerden dolayı bu çalışmada sosyal beceri eğitimi verilecek çocuklar, düşük sosyo ekonomik seviyeden seçilmiştir.

Son yıllarda okul öncesi dönemi çocuklarının sosyal becerilerini desteklemek üzere yapılan eğitim çalışmaları artış göstermiştir (Çimen, 2009; Çetingöz ve Günhan, 2012; Durualp ve Aral, 2010; Villares, Brigman ve Peluso, 2008). Bu çalışmaların bir kısmı da annelere de eğitim verilen çalışmalardır (Arslan, ve ark., 2011; DeRosier ve Gilliom, 2007; Ekinci Vural ve Gürşimşek, 2009; Kim, Doh, Hong ve Choi, 2011; Neslitürk, 2013; Webster-Stratton, 1990; Webster Stratton ve Hammond, 1997). Ancak ülkemizde yapılan eğitim çalışmalarının

çoğunun ebeveyn destekli olmadığı görülmüştür.

Bu araştırmanın genel amacı okul öncesi eğitim kurumlarına devam çocukların sosyal becerileri ve benlik kavramı üzerinde sosyal beceri eğitimi almanın etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla çalışmada tek başına sosyal beceri eğitimi alan çocuklar ve kendileri sosyal beceri eğitimi alırken aynı haftalar içinde annelerine de çocuk gelişimi ve sosyal beceriler konularıyla ilgili eğitim verilen çocuklardan oluşan iki deney grubu ve hiç sosyal beceri eğitimi verilmeyen kontrol grubunu oluşturan okul öncesi dönem çocuklar, sosyal beceri ve benlik kavramı açısından karşılaştırılmıştır. Ayrıca çalışmada sosyal beceri eğitiminin kazanımlarının üç ay sonrasındaki kalıcılığı incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, düşük sosyoekonomik bölgelerde yaşayan çocuklara uygulanan eğitim programlarının etkinliği ile ilgili az sayıdaki bulguya katkı yapacaktır. Aynı zamanda bu araştırma hizmetten daha az faydalanan düşük sosyo-ekonomik seviyedeki bir popülasyona hizmet vermesi ve anne eğitimini de içine alması dolayısıyla önemlidir. Sosyal açıdan dezavantajlı bölgelerdeki çocuklara uygulanan müdahalelerin önemi konusunda farkındalığı artırması araştırmanın bir başka önemli yönüdür.

YÖNTEM

Örneklem

Bu araştırmanın evrenini İstanbul ili Beykoz ilçesinin gecekondu ve kırsal alandaki 5 devlet ilköğretim okulunun anaokullarında eğitim gören 4-6 yaş çocukları ile bu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu okullardan gönüllülük esasına uygun olarak seçilen 59 kız, 72 erkek olmak üzere toplam 131 çocuk ve 39 anneden oluşmaktadır. Katılımcılar düşük sosyo-ekonomik düzeydendir ve homojen bir gruptur. Annelerin %8,6'sı (n=11) yüksek okul ve üniversite mezunu, %25,2'si (n=33) lise mezunu, %15,3'ü (n=20) ortaokul mezunu, %37,4'ü (n=49) ilkokul mezunu, ve %1,5'u (n=2) okur yazar değildir. Araştırmada sosyal beceri eğitimi alan (Deney 1 grubu); anne destekli sosyal beceri eğitimi alan (Deney 2 grubu) ve Hiç eğitim almayan, (Kontrol grubu) olmak üzere toplam üç grup bulunmaktadır. Bu üç grubun yüzde dağılımları şu şekildedir: Deney 1 Grubu %36,6 (n=48), Deney 2 Grubu %36,6 (n=39) ve Kontrol grubu %33,6 (n=44). Araştırmaya düşük sosyo-ekonomik seviyeden toplam 158 ailenin gönüllü katılım onayı ile başlanmış, toplam 39 anne ve 131 çocuğun katılımı ile yürütülmüştür. Ebeveyn eğitimi alan anne grubunda ilk aşamada 54 anne onay vermiş, 6 anne ilk iki çalışmadan sonra çalışmalara katılmamıştır. Diğer 4 annenin de çalışmalara düzenli katılmadığı için verileri araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmada 8 oturumdan en az 6 oturuma katılan annelerin verileri kullanılmıştır. En az 6

oturumu tamamlayan annelerin toplam sayısı 39'dur. 1 anne yurt dışına gittiği için, 4 annenin de verileri eksik kaldığı için araştırma 39 anne ile yapılmıştır. Tek başına (anne katılımı olmadan) Sosyal Beceri Eğitimi alan 59 çocuğun 4'ü çalışmalara devamlı katılmadığı için, 3'ü hastalıktan dolayı okulu bıraktığı için, 4'ünün verileri eksik kaldığı için, çalışmaya devamlı katılan toplam 48 çocuğun verileri kullanılmıştır. Deney 2 grubunda ise toplam 39 çocuğun verileri kullanılmıştır. Deney 1 ve Deney 2 gruplarında toplam 16 çalışmadan en az 12'sine katılan çocukların verileri çalışmaya dahil edilmiştir. Kontrol grubuna katılan 45 çocuktan da 1'nin verileri eksik kaldığı için araştırmaya dahil edilmemiş, kontrol grubu 44 çocuktan oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ). Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (4-6 yaş), okul öncesi kurumlarına devam eden çocuklara uygulanmak üzere Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilmiş, 62 maddelik 5'li Likert tipi olan ölçeğin toplam 9 alt ölçeği vardır. SBDÖ'de tamamı olumlu yönde düzenlenmiş maddelere; her zaman yapar (5), çok sık yapar (4), genellikle yapar (3), çok az yapar (2) ve hiçbir zaman yapmaz (1) seçeneklerinden birini seçerek tepki verilmektedir. Alt boyutların yanı sıra, ölçeğin tümünden elde edilen toplam puan da değerlendirilebilmektedir. Ölçeklerden alınabilecek en düşük puan 62, en yüksek puan 310'dur. Ölçeğin alt boyutları şu şekildedir: "Kişiler Arası Beceriler" (KB), bireyler arası karşılıklı etkileşimin sürdürülmesinde önemli olan kişiler arası beceriler olup 15 maddeden; "Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri" (KDKEDUSB), bireylerin sosyal etkileşim içerisinde hem kendilerinin hem de başkalarının kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere kolayca uyum sağlamalarına yardım eden beceriler olup 11 maddeden; "Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri" (ABBÇB), bireylerin sosyal etkileşim içerisinde akranları tarafından karşılaşılabilecekleri çeşitli baskılarla başa çıkmalarına yardım eden becerilerden oluşup, 10 maddeden; "Kendini Kontrol Etme Becerileri" (KKEB), bireylerin sosyal davranışları üzerinde kendilerini kontrol etmelerine yardım eden becerilerden oluşup, 4 maddeden; "Sözel Açıklama Becerileri" (SAB), bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden olup, 7 maddeden; "Sonuçları Kabul Etme Becerileri" (SKEB), bireylerin karşılaşılabilecekleri çeşitli sonuçları kabul etmelerine yardım eden becerilerden oluşup, 4 maddeden; "Dinleme Becerileri" (DB), 5 maddeden; "Amaç Oluşturma Becerileri" (AOB), bireylerin başkalarından bağımsız olarak bir amaç oluşturmalarını ve bu amaçlarını gerçekleştirmelerini sağlayan becerilerden oluşup, 3 maddeden; "Görevleri Tamamlama Becerileri" (GTB) ise bireylerin üstlendikleri görevleri yerine getirmelerine yardım eden becerilerden

oluşan 3 maddeden oluşmaktadır. Sosyal becerileri ölçmek amacıyla hazırlanan ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için yapılan iç tutarlılık sınavında, Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .98, iki yarım güvenilirlik katsayısı .89 ve test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur (Avcıoğlu,2007). Bu araştırmada Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları .88 ve .95 arasında değişmektedir. Araştırmada kullanılan SBDÖ'ne ilişkin Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları anne öntest sosyal beceri için .88; anne son test sosyal beceri için .95; anne izleme testi sosyal beceri için .95 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada çocukların sosyal beceri düzeyleri anneler tarafından değerlendirilmiştir.

Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçek'inin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması (POBKÖ). Orijinal adı "Purdue Self Concept Scale For Preschool (PSCS)" olan ölçek Cicerelli tarafından 1974'te geliştirilmiştir. Özcan, Eren-Gümüş ve Kotil (2009) ise Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin (POBKÖ) Türkiye'deki 5-6 yaş çocuklarında yapı geçerliğini test etmişlerdir. Öncelikle, okul öncesi düzeydeki 140 çocuktan toplanan verilere ölçeğin 40 maddelik formu ile açılımlayıcı faktör analizi (AFA) uygulanmış, 183 çocuğun bulunduğu ikinci bir örneklem grubundan elenen maddeler sonunda ölçeğin 16 maddelik formu ile veri toplanmış, doğrulayıcı faktör analizi ile model sınanmıştır. Dört faktörün birlikte varyansın %52,13'ünü açıkladığı açılımlayıcı faktör analizi ile belirlenmiştir. "Sosyal Yeterlik", "Akademik Yeterlik", "Fiziksel Yeterlik" ve "Anne Kabulü" olarak dört faktörün adlandırılabilceği bulunmuştur. POBKÖ'nün açılımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen 16 maddeli dört boyutlu yapısı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile sınanmış ve DFA sonuçlarına göre modelin iyi uyum değerleri ürettiğini ve ölçeğin birbirinden bağımsız dört boyutlu yapısının olduğunu doğrulamıştır. 16 maddeden oluşan ölçekte her maddede, bir çocukla ilgili bir durumu anlatan iki resim bulunmaktadır. Resimlere ilişkin açıklamalar okunduktan sonra, hangi seçeneğin kendisine daha çok benzediğini göstermesi çocuktan istenir. Her bir madde için, olumlu nitelikte olan resim 1, olumsuz nitelikte olan resim ise 0 puan olarak puanlanmakta ve alınan toplam puan, benlik kavramı puanını oluşturmaktadır. 16 maddeden oluşan ölçeğin toplam puanlarının Cronbach-alpha güvenilirlik katsayısı .74 olarak bulunmuş; alt ölçeklerin cronbach alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla .74, .80, .55 ve .56 olarak hesaplanmıştır (Özcan, Eren-Gümüş ve Kotil, 2009). Bu araştırmada ise ölçeğin toplam puanlarının Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .78 olarak belirlenmiştir. Çalışmada ölçek genel benlik kavramını ölçen bir araç olarak kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu. Araştırmacılar tarafından hazırlanan demografik bilgi formu çocuğun yaşı, cinsiyeti, ailede kaçınıcı çocuk olduğu, anne babanın yaşı, meslekleri, eğitim durumları, gelir durumları hakkında bilgi almak üzere oluşturulmuştur. Form toplam 16 sorudan oluşmuştur.

İşlem

Araştırmaya başlamadan önce Beykoz İlçesi'ndeki gecekondu ve kırsal alandaki okullarda gerekli çalışmaların yapılabilmesi için, Milli Eğitim İstanbul İl Müdürlüğü'nden izin belgeleri alınmıştır. Örneklemin seçilmesi işlemi gönüllülük esasına göre yapıldığı için okul müdürlerinin belirlediği günlerde, annelerle çalışmanın ayrıntılarını açıklamak üzere toplantılar düzenlenmiş, ailelerden çocukları ile çalışmak ve onlara ölçekleri uygulayabilmek için izin belgeleri alınmıştır. Araştırmada çocukların gizliliklerinin korunacağı ve bilgilerinin hiçbir şekilde paylaşılmayacağı vurgulanmıştır. İlk olarak çalışmada sosyal beceri eğitiminin etkilerinin incelenmesi hedeflendiğinden, karşılaştırılacak üç grubun sosyal beceri ve benlik kavramı puanları, eğitimler henüz başlamadan karşılaştırılmıştır. Grupların sosyal beceri ve benlik kavramları puanlarında farklılık olmadığı belirlendikten sonra eğitimler başlamıştır. Çocukların sosyal becerileri ve benlik kavramları üçer kez değerlendirilmiştir.

Araştırma, ön-test son-test kontrol izleme desenli yarı-deneysel bir çalışmadır. Benlik kavramını değerlendirmek üzere POBKÖ araştırmacı tarafından eğitime başlanmadan önceki iki hafta içinde "öntest", sekiz hafta sonra "son test" ve üç ay sonra "izleme testi" olmak üzere toplam üç kez uygulanmıştır. Çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek üzere anneler SBDÖ'ni yine ön test, son test ve izleme testi olmak üzere üç kez doldurmuşlardır. Çocuklar için uygulanan Sosyal Beceri Eğitimi haftada 2 kez 30-35 dakikalık olmak üzere 8 haftalık 16 oturumdan oluşmaktadır. Çocuklara sosyal beceri eğitim programı uygulanırken eş zamanlı olarak Deney 2 grubundaki çocukların annelerine de eğitim programı uygulanmıştır. Anne eğitimleri haftada bir kez iki saatlik oturumlardan toplam sekiz haftadan oluşmuştur. Eğitim gruplarının mevcudu 10 ile 18 arasında değişmiştir. Katılımcılara katılımı artırmak için sekiz seansta en az yedi kez katılanların sertifika alabileceği söylenmiştir. Ancak çalışma sonunda altı kez katılanlara da sertifika verilmiştir. Her iki eğitim de birinci yazar tarafından uygulanmıştır.

Çocuk Sosyal Beceri Geliştirme Eğitim Programı Uygulamaları:

Eğitim programının tüm beceri alanlarını kapsamaması durumunda tüm becerileri pekiştirmeye vakit kalmayacağı ve derinlemesine çalışılmayacağı düşünülerek SBDÖ'indeki bazı alt ölçeklerin çıkartılmasına karar verilmiştir. Bu ikisi Amaç Oluşturma (AO) ve Görevleri Tamamlama Becerileridir (GTB). Programı geliştirmek için birkaç sosyal beceri eğitimine yönelik kitap kullanılmıştır. Bu kitaplar sırası ile Begun'ın (1995) "Ready to Use Social Skills Lessons and Activities" ve Gülay ve Akman'ın (2009) "Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler", Gülay ve Yenibayrak'ın (2010) "5-6 Yaş Çocukları İçin

Sosyal Beceri Etkinlikleri”dir. Birçok aktivite değiştirilmeden kullanılmış, bazıları tercüme edilmiş, bazıları uyarlanmış, birkaç tanesi de araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Aktivitelerin seçiminde öğrencilerin sınıf mevcutları, dikkatlerini yoğunlaştırma süreleri ve sınıfların fiziksel özellikleri göz önüne alınmıştır. Aktivitelerin kapsamına temel olarak model olma, rol oynama, doğrulayıcı geri bildirim verme ve zaman zaman da ev ödevleri alınmıştır. Çocuklar için uygulanan Sosyal Beceri Eğitimi 8 haftalık 16 oturumdan oluşmuştur. Haftada 2 kez 30-35 dakika sürmüştür. Oturumlar yardım etme, özür dileme, talimatları dinleme, uygun soru sorma, sorun çözme, uygun şekilde gruba katılma, öfkenin uygun şekilde ifade edilmesi, lakap takma ile baş etme, kendini kontrol etme, değişikliği kabul etme ve işbirliği yapma gibi becerileri kapsamaktadır. Her iki gruptaki çocukların annelerine evde uygulayabilecekleri etkinlikler mektupla her hafta ulaştırılmıştır. Sınıf mevcutları 16 ile 21 arasında değişmekte olup, sınıf mevcudu tam olduğunda okuldaki bir yardımcı öğretmen desteği alınmış, hastalık vb. sebeplerle sınıf mevcudunun 12'nin altına indiği durumlarda araştırmacı aktiviteleri tek başına uygulamıştır. Kış mevsimine doğru hastalıkların artacağı ve kötü hava koşulları sebebi ile programdan kopmaların olabileceği düşünülerek sınıf mevcudu yüksek tutulmuştur.

Anne Eğitim Programı

Bu programda Deney 2 grubundaki çocukların annelerine çocuk gelişimi ile iletişim, çatışma çözümü, empati gibi sosyal becerilere yönelik konulara yönelik eğitim verilmiştir Program oluşturulurken belirli basamaklar takip edilmiştir: İlk olarak programın içeriğini oluşturmak için bir gereksinim taraması yürütülmüştür. Bölgedeki 5 okulun bazı annelerine yarı yapılandırılmış soruların sorulduğu İhtiyaç Analizi Formu verilmiştir. Bu form ile eğitimin içeriğini belirlemeye yardımcı olacağı, eğitim ile ilgili materyal toplamaya olanak vereceği, aynı zamanda katılımcılarla ilişki geliştirmeyi sağlayacağı ön görülmüştür. Programın hedefleri belirlenirken üç tip öğrenme hedeflenmiştir. Bunlar sırası ile duygusal, davranışsal ve bilişsel öğrenmedir. Duygusal öğrenme duygular, tercihler ve tutumlardaki farkındalıklarla ilgili alanı, davranışsal öğrenme beceri, teknik, metotlardaki gelişmeyi, bilişsel öğrenme ise kavram ve bilgilerin edinilmesini temsil etmektedir. Her üç alanı da kapsayan bir çalışma deseni daha uzun süreli değişime yol açmaktadır (Silberman ve Auerbach, 2006). İhtiyaç analizi yapıldıktan ve hedefler belirlendikten sonra oturumların sonunda katılımcıların sahip olması gereken beceri, davranış ve duygusal hedeflerin tek tek açılımı yapılmıştır. Hedefler net ve detaylı şekilde ifade edildikten sonra sıra programın aktivitelerinin planlanmasına gelmiştir.

Tüm oturumların bir açılış egzersizi ile başlatılmasına dikkat edilmiştir. Bu aktivitelerin bir kısmı üyelerin birbirleri ile tanışmaları ve aralarında işbirliği ruhu yaratmak için, bir kısmı katılımcıların konu hakkındaki düşünce, duygu ve tutumlarını öğrenmek için, bir kısmı da günün başlığı hakkında ilgi uyandırmak için tasarlanmıştır. Eğitim programının gereği olarak katılımcılara bilgi aktarımı yapılmıştır. Sunuş yöntemi tek başına gerçek öğrenmeyi sağlamaz. Ancak yine de sunum yöntemi eğer katılımcı yöntemler kullanılır ve katılımcılar dahil edilirse aktif bir eğitim programında önemli bir yer tutar (Silberman ve Auerbach, 2006). Bu sebeple bazı oturumların sonunda katılımcılardan öğrendiklerini yazmaları istenmiştir. Eğitimin sonlarında katılımcılara öğrendiklerinin sonrası için önemi sorulmuş, yansıtmaları sağlanmıştır. Kimi zaman üyelerin sunum sonunda eşleşmeleri istenerek birbirlerine sunumun içeriğini paylaşmaları sağlanmıştır. Eğitimde anlatılanların uygulanmasını sağlamak için rol oynama, gözlem yapma gibi deneyimsel öğrenme teknikleri kullanılmıştır. Bir önceki seansta sunulan bilgilerin izleyen seansta tekrarı yapılmıştır. Anne eğitimi oturumlarının ana başlıkları 1. Oturum: Çocuk gelişimi; 2. Oturum: İletişim / Davranış penceresi / Sorun penceresi; 3. Oturum: İletişim / Empati ve etkin dinleme; 4. Oturum: İletişim / Sen dili / Ben dili; 5. Oturum: Kızgınlık / Disiplin; 6. Oturum: Çatışma çözümü; 7. Oturum: Benlik saygısını geliştirmek; 8. Oturum: Programın özetlenmesi ve sonlandırılması şeklindedir. Her oturum sonunda annelere makaleler verilmiştir. Oturumların son 15 dakikası çocuklara uygulanan sosyal becerilerin tekrarına ayrılmıştır. Araştırmacı Gordon'ın(2000) "Etkili Anne Baba Eğitimi" ve Navaro'nun (1996) "Beni duyuyor musun?" adlı kaynak kitaplarından yararlanılmıştır.

Veri Analizi

Veri analizinde her kategorideki verilerin normal dağılıp dağılmadığı gözetilmiş, normal dağılım testleri uygulanmıştır. Veriler parametrik testlerin kullanımına uygun bulunmuştur. Araştırmada Demografik Bilgi Formu ve ölçekler aracılığı ile 131 çocuktan elde edilen verilerin analizinde SPSS 17.00 paket programı kullanılmıştır. Çalışmanın istatistiksel değerlendirilmesinde İlişkili grup t testi ve ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniklerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Bu çalışmanın amacı okul öncesi dönemdeki çocuklara verilen sosyal beceri eğitiminin çocukların sosyal beceri ve benlik kavramlarına olan etkisinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda önce üç farklı grup oluşturulmuştur. Gruplardan ikisi deney grubu (tek başına sosyal beceri eğitimi alan Deney 1 grubu ve anne katılımlı sosyal beceri eğitimi alanlardan oluşan Deney 2 grubu)

biri de kontrol grubu (deney gruplarıyla aynı sosyo-ekonomik seviyeye sahip, sosyal beceri eğitimi verilmeyen ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklardan oluşan grup) olarak belirlenmiştir.

Çalışmada yer alan gruplar ve grupların değerlendirilme süreleri Tablo 1’de belirtilmiştir. Yapılan analizler Tablo 1’deki bilgiler ışığında yapılmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü deney ve kontrol gruplarının cinsiyete göre yüzde dağılımlarına bakıldığında Tablo 2’de görüldüğü gibi, her üç grupta da erkek ve kız öğrencilerin sayısının benzeşik olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Çalışmada yer alan gruplar ve grupların değerlendirilme süreleri

	Ön test	Eğitim müdahale	Sontest	Arada geçen süre	İzleme testi
Deney 1 Grubu	Ölçme 1	Tek başına sosyal beceri eğitimi alan çocuklar	Ölçme 4	3 ay	Ölçme 7
Deney 2 Grubu	Ölçme 2	Anne Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi	Ölçme 5	3 ay	Ölçme 8
Kontrol Grubu	Ölçme 3	Eğitim yok	Ölçme 6	3 ay	Ölçme 9

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımları

		GRUPLAR			Toplam	
		Anne Katılımsız Sosyal Beceri (Deney 1) Grubu	Anne Katılımlı Sosyal Beceri (Deney 2) Grubu	Kontrol Grubu		
Cinsiyet	Kız	N	20	13	26	59
		%	33,9	22	44,1	100
Erkek		N	28	26	18	72
		%	38,9	36,1	25,	100
Toplam		N	48	39	44	131
		%	36,6	29,8	33,6	100

Sosyal Beceri Eğitimi Başlamadan Önce Yapılan Karşılaştırma Analizleri

Tablo 3’de görüldüğü gibi, üç grubun Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği alt boyutları ve POBKÖ ön test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark, her iki ölçek istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır sırasıyla ($F=2,085, p>0,5$, $F=0,103, p>.01$). Bu durum araştırma öncesinde grupların benzeşik özelliklerde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.Deney 1, Deney 2 ve Kontrol gruplarının Ön test Sosyal Beceri ve Benlik Kavramı Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Gruplar	N	X	SS	F	P
Kişiler Arası Beceriler	Deney 1 Grubu	48	51,2292	8,31875	0,922	,400
	Deney 2 Grubu	39	51,2308	9,03928		
	Kontrol Grubu	44	53,4773	9,51251		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Deney 1 Grubu	48	36,5625	6,18132	0,480	,620
	Deney 2 Grubu	39	36,2564	6,63213		
	Kontrol Grubu	44	37,5000	5,49630		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri	Deney 1 Grubu	48	33,6458	8,61836	0,946	,391
	Deney 2 Grubu	39	31,7179	6,25320		
	Kontrol Grubu	44	33,5000	5,80897		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Deney 1 Grubu	48	12,4167	6,66472	1,495	,228
	Deney 2 Grubu	39	10,6923	2,57676		
	Kontrol Grubu	44	11,7500	3,09632		
Sözel Açıklama Becerileri	Deney 1 Grubu	48	24,0625	4,24468	2,053	,133
	Deney 2 Grubu	39	22,0513	4,86637		
	Kontrol Grubu	44	23,8409	5,68123		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Deney 1 Grubu	48	11,0625	2,71643	2,378	,097
	Deney 2 Grubu	39	9,8974	3,27506		
	Kontrol Grubu	44	11,3864	3,71806		
Dinleme Becerileri	Deney 1 Grubu	48	18,0417	3,88646	2,893	,059
	Deney 2 Grubu	39	16,6667	3,84114		
	Kontrol Grubu	44	18,6136	3,55172		
SOSYAL TOPLAM	Deney 1 Grubu	48	187,0208	25,41359	2,085	,129
	Deney 2 Grubu	39	178,5128	28,65573		
	Kontrol Grubu	44	190,0682	25,74056		
PURDUE	Deney 1 Grubu	48	12,7083	3,04546	0,103	,902
	Deney 2 Grubu	39	12,6667	3,65148		
	Kontrol Grubu	44	12,3212	3,25141		

Grupların Öntest- Sontest Karşılaştırmaları

Deney 1 Grubunda yer alan yani tek başına sosyal beceri eğitimi alan 48 çocuğun, öntest-sontest puanları arasında fark olup olmadığını test etmek amacıyla uygulanan ilişkili t testi sonucunda, sosyal beceri toplam puanı, sosyal becerinin alt boyutlarından “Kişilerarası Beceriler” ve “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” puanları ve “Purdue” puanlarında sontest puanları lehine anlamlı farklılığa rastlanmıştır (sırasıyla, $t(47)=-2,490$ $p<,05$; $t(47)=-3,871$, $p<,05$; $t(47)= -2,954$, $p<,05$; $t(47)= -2,725$, $p<,05$). Bu sonuçlar, Deney 1 Grubuna yönelik yapılan sosyal beceri eğitiminin çocuklarda belirtilen özelliklerde olumlu ilerlemeye neden olduğunu göstermektedir (Tablo 4)

Tablo 4. Deney 1 Grubundaki Çocukların Öntest-Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		N	X	SS	t	p
Kişiler Arası Beceriler	Ön test	48	51,2292	8,31875	-3,871	,000**
	Son test	48	56,2292	8,60292		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Ön test	48	36,5625	6,18132	-1,941	,058
	Son test	48	38,6667	6,04710		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma	Ön test	48	33,6458	8,61836	-0,420	,677
	Son test	48	34,2708	7,16593		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Ön test	48	12,4167	6,66472	0,020	,984
	Son test	48	12,3958	2,71904		
Sözel Açıklama Becerileri	Ön test	48	24,0625	4,24468	-1,435	,158
	Son test	48	25,0625	4,62834		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Ön test	48	11,0625	2,71643	-2,954	,005**
	Son test	48	12,3333	2,68434		
Dinleme Becerileri	Ön test	48	18,0417	3,88646	-1,894	,064
	Son test	48	19,1458	3,94100		
SOSYAL TOPLAM	Ön test	48	187,0208	25,4135	-2,490	,016*
	Son test	48	198,1042	29,6348		
PURDUE	Ön test	48	12,7083	3,04546	-2,725	,009*
	Son test	48	14,1250	3,08479		

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Annelerine de eğitim verilen kendileri de sosyal beceri eğitimi alan çocuklardan oluşan Deney 2 Grubundaki çocukların ön test-son test puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını test etmek amacıyla uygulanan ilişkili t testi sonucunda, çocukların Sosyal Beceri Ölçeği'nin alt boyutlarından "Kişilerarası Beceriler" ve "Sonuçları Kabul Etme Becerileri" puanlarında sontest puanları lehine anlamlı farklılık bulunmuştur (sırasıyla, $t(38)=-2,387$, $p < ,05$; $t(38)=-3,724$, $p < ,05$). Bu sonuçlar, Deney 2 Grubuna yönelik yapılan çalışmaların çocuklarda belirtilen özelliklerde olumlu ilerlemeye neden olduğunu göstermektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Deneysel 2 Grubundaki Çocukların Öntest-Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		N	X	SS	t	p
Kişiler Arası Beceriler	Öntest	39	51,2308	9,03928	-2,387	,022*
	Sontest	39	54,7179	11,0142		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Öntest	39	36,2564	6,63213	-0,579	,566
	Sontest	39	36,9231	7,88197		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri	Öntest	39	31,7179	6,25320	-0,128	,899
	Sontest	39	31,8974	9,44177		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Öntest	39	10,6923	2,57676	-1,621	,113
	Sontest	39	11,6154	3,63908		
Sözel Açıklama Becerileri	Öntest	39	22,0513	4,86637	-1,316	,196
	Sontest	39	23,2821	6,80924		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Öntest	39	9,8974	3,27506	-3,724	,001**
	Sontest	39	12,0769	3,09826		
Dinleme Becerileri	Öntest	39	16,6667	3,84114	-0,945	,350
	Sontest	39	17,2308	4,34355		
SOSYAL TOPLAM	Öntest	39	178,5128	28,6557	-1,789	,082
	Sontest	39	187,7436	40,0819		
PURDUE	Öntest	39	12,6667	3,65148	-0,318	,752
	Sontest	39	12,8974	4,52359		

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Tablo 6'da görüldüğü gibi, kontrol grubundaki çocukların öntest-sontest puan ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere yapılan ilişkili grup t testi sonuçlarına göre kontrol grubundaki 44 çocuğun öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır (Sosyal toplam için $t(43)=-1,292, p>,05$. Purdue için ise $t(43)=-0,241, p>,05$). Bu sonuçlar, herhangi bir müdahalede bulunulmayan Kontrol Grubunda ölçülen özelliklerde zaman içinde kendiliğinden değişim yaşanmadığını göstermektedir.

Tablo 6. Kontrol Grubundaki Çocukların Öntest-Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		N	X	SS	t	p
Kişiler Arası Beceriler	Öntest	44	53,4773	9,51251	-1,569	,124
	Sontest	44	55,5909	9,38162		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Öntest	44	37,5000	5,49630	0,206	,838
	Sontest	44	37,3182	5,58558		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri	Öntest	44	33,5000	5,80897	-0,091	,928
	Sontest	44	33,6136	7,45909		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Öntest	44	11,7500	3,09632	-0,803	,426
	Sontest	44	12,1818	3,54554		
Sözel Açıklama Becerileri	Öntest	44	23,8409	5,68123	-1,084	,285
	Sontest	44	24,8636	5,47124		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Öntest	44	11,3864	3,71806	-2,021	,050
	Sontest	44	12,6818	3,46258		
Dinleme Becerileri	Öntest	44	18,6136	3,55172	-0,486	,629
	Sontest	44	18,8864	4,03021		
SOSYAL TOPLAM	Öntest	44	190,0682	25,7405	-1,292	,203
	Sontest	44	195,1364	29,7146		
PURDUE	Öntest	44	12,9773	3,69468	-0,241	,811
	Sontest	44	13,2045	4,79622		

Grupların Son test-İzleme Testi Karşılaştırması

Tablo 7’de görüldüğü gibi Deney 1 Grubundaki 48 çocuğun son test-izleme testi puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır ($t(47)=0,503$, $p>0,05$, $t(47)=0,420$, $p>0,05$). Benzer şekilde Deney 2 Grubundaki 39 çocuğun son test-izleme testi puanları arasında da anlamlı farklılığa rastlanmamıştır (Sosyal Toplam için $t(38)= 0,446$, $p>,05$.Purdue için ise $t(38)=0,666$, $p>,05$) (Tablo 6). Bu sonuçlar, arada geçen 3 aylık zamanın çocuklarda ölçülen özelliklerde anlamlı farklılığa neden olmadığını göstermektedir.

Tablo 7. Deney 1 Grubundaki Çocukların Son test-İzleme testi Puan ortalamalarının Karşılaştırılması

		N	X	SS	t	P
Kişiler Arası Beceriler	Sontest	48	56,2292	8,60292	0,801	,427
	İzleme testi	48	55,0833	9,14850		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Sontest	48	38,6667	6,04710	0,205	,838
	İzleme testi	48	38,4375	5,72752		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma	Sontest	48	34,2708	7,16593	0,300	,374
	İzleme testi	48	33,6250	5,16381		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Sontest	48	12,3958	2,71904	0,102	,919
	İzleme testi	48	12,3542	2,21686		
Sözel Açıklama Becerileri	Sontest	48	25,0625	4,62834	-0,226	,823
	İzleme testi	48	25,2500	4,48401		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Sontest	48	12,3333	2,68434	0,391	,097
	İzleme testi	48	12,1250	2,34861		
Dinleme Becerileri	Sontest	48	19,1458	3,94100	0,598	,553
	İzleme testi	48	18,7500	3,67568		
SOSYAL TOPLAM	Sontest	48	198,1042	29,6348	0,503	,618
	İzleme testi	48	195,6250	26,0675		
PURDUE	Sontest	48	14,1250	3,08479	0,420	,677
	İzleme testi	48	13,8958	4,25386		

** $p<0,01$; * $p<0,05$

Tablo 8. Deneysel 2 Grubundaki Çocukların Sontest-İzleme testi Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		N	X	SS	t	P
Kişiler Arası Beceriler	Sontest	39	54,7179	11,0142	1,436	,159
	İzleme testi	39	52,7179	9,59152		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Sontest	39	36,9231	7,88197	0,571	,571
	İzleme testi	39	36,2821	6,58527		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri	Sontest	39	31,8974	9,44177	-0,408	,685
	İzleme testi	39	32,4359	8,42239		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Sontest	39	11,6154	3,63908	-0,062	,951
	İzleme testi	39	11,6410	3,19117		
Sözel Açıklama Becerileri	Sontest	39	23,2821	6,80924	-0,393	,697
	İzleme testi	39	23,6154	5,48018		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Sontest	39	12,0769	3,09826	1,022	,313
	İzleme testi	39	11,6410	3,40655		
Dinleme Becerileri	Sontest	39	17,2308	4,34355	-0,123	,903
	İzleme testi	39	17,3077	4,50236		
SOSYAL TOPLAM	Sontest	39	187,7436	40,0819	0,446	,658
	İzleme testi	39	185,6410	34,5554		
PURDUE	Sontest	39	12,8974	4,52359	0,666	,509
	İzleme testi	39	12,1795	5,95541		

Tablo 9. Kontrol Grubundaki Çocukların Sontest-İzleme testi Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		N	X	SS	t	P
KB	Sontest	44	55,5909	9,38162	-0,228	,821
	İzleme testi	44	56,0000	9,67375		
KDKEDUSB	Sontest	44	37,3182	5,58558	-0,977	,334
	İzleme testi	44	38,4091	6,05908		
ABBÇB	Sontest	44	33,6136	7,45909	-1,568	,124
	İzleme testi	44	35,7727	7,15562		
KKEB	Sontest	44	12,1818	3,54554	1,175	,247
	İzleme testi	44	11,5909	3,04477		
SAB	Sontest	44	24,8636	5,47124	-0,793	,432
	İzleme testi	44	25,5682	5,50010		
SKEB	Sontest	44	12,6818	3,46258	0,000	1,000
	İzleme testi	44	12,6818	3,65216		
DB	Sontest	44	18,8864	4,03021	0,805	,425
	İzleme testi	44	18,2955	3,97422		
SOSYAL TOPLAM	Sontest	44	195,1364	29,7146	-0,585	,561
	İzleme testi	44	198,3182	30,2307		
PURDUE	Sontest	44	13,2045	4,79622	-1,806	,078
	İzleme testi	44	14,4318	2,92859		

Kontrol grubunda yer alan çocukların sontest ve izleme testi sırasında SBDÖ alt boyutlarından ve POBKÖ'nden aldıkları puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere ilişkili grup t testi analizi yapılmış, sonuçta anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Sosyal toplam için $t(43)=-0,585, p>.05$; Purdue için $t(43)=-1,806, p>.05$). Bu sonuçlar, son test ile izleme süreci arasında çocukların ölçülen özelliklerinde anlamlı bir farklılık göstermediklerini ortaya koymaktadır.

Sosyal Beceri Eğitiminin Bitiminde (Sontest) Gruplar Arasında Yapılan Karşılaştırmalar/Analizler

Tablo 10'da görüldüğü üzere, SBDÖ alt boyutları ve POBKÖ son test puan ortalamalarının üç grupta farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda, aritmetik ortalamalar arasındaki fark, tüm puanlarda istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Bu durum araştırmanın ardından gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşmanın olmadığını göstermektedir (Sosyal toplam için $F= 1,091, p>.05$. Purdue için ise $F=1,053, p>.05$

Tablo 10. Üç Grubun Son test Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Gruplar	N	X	SS	F	p
Kişiler Arası Beceriler	Deney 1 Grubu	48	56,2292	8,60292	0,265	,768
	Deney 2 Grubu	39	54,7179	11,01422		
	Kontrol Grubu	44	55,5909	9,38162		
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri	Deney 1 Grubu	48	38,6667	6,04710	0,883	,416
	Deney 2 Grubu	39	36,9231	7,88197		
	Kontrol Grubu	44	37,3182	5,58558		
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri	Deney 1 Grubu	48	34,2708	7,16593	0,985	,376
	Deney 2 Grubu	39	31,8974	9,44177		
	Kontrol Grubu	44	33,6136	7,45909		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Deney 1 Grubu	48	12,3958	2,71904	0,628	,535
	Deney 2 Grubu	39	11,6154	3,63908		
	Kontrol Grubu	44	12,1818	3,54554		
Sözel Açıklama Becerileri	Deney 1 Grubu	48	25,0625	4,62834	1,242	,292
	Deney 2 Grubu	39	23,2821	6,80924		
	Kontrol Grubu	44	24,8636	5,47124		
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	Deney 1 Grubu	48	12,3333	2,68434	0,404	,669
	Deney 2 Grubu	39	12,0769	3,09826		
	Kontrol Grubu	44	12,6818	3,46258		
Dinleme Becerileri	Deney 1 Grubu	48	19,1458	3,94100	2,667	,073
	Deney 2 Grubu	39	17,2308	4,34355		
	Kontrol Grubu	44	18,8864	4,03021		
SOSYAL TOPLAM	Deney 1 Grubu	48	198,1042	29,63483	1,091	,339
	Deney 2 Grubu	39	187,7436	40,08197		
	Kontrol Grubu	44	195,1364	29,71460		
PURDUE	Deney 1 Grubu	48	14,1250	3,08479	1,053	,352
	Deney 2 Grubu	39	12,8974	4,52359		
	Kontrol Grubu	44	12,2125	3,3585		

Tartışma

Bu araştırmada tek başına sosyal beceri eğitimi alan, kendileri sosyal beceri eğitimi alırken aynı haftalar içinde annelerine de çocuk gelişimi ve sosyal beceriler konularıyla ilgili eğitim verilen ve hiç sosyal beceri eğitimi verilmeyen okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri ve benlik kavramı açısından karşılaştırılması hedeflenmiştir. Ayrıca 8 hafta süren eğitimin bitiminden 3 ay sonra, eğitime bağlı kazanılacağı varsayılan kazanımların korunup korunmayacağı incelenmiştir. İlk olarak çalışmada sosyal beceri eğitiminin etkilerinin incelenmesi hedeflendiğinden, karşılaştırılacak üç grubun sosyal beceri ve benlik kavramı puanları, eğitimler henüz başlamadan karşılaştırılmıştır. Üç grubun da benzer sosyal beceri eğitim düzeylerine sahip oldukları tespit edildikten sonra, sosyal beceri eğitiminin sonunda hedeflendiği gibi sosyal becerilerde ve benlik kavramlarında ilerleme olup olmadığı incelenmiştir.

Bulgulara göre, annelerin değerlendirmelerine göre hem kendileri sosyal beceri eğitimi alan hem de kendileri sosyal beceri eğitimi alırken bir yandan da annelerine eğitim verilen çocukların sosyal beceri alt boyutlarından “kişiler arası beceriler” ve “sonuçları kabul etme becerileri” puanlarında eğitimin öncesi ve sonrasında anlamlı farklılığa rastlanmış ve artış gözlenmiştir. Ayrıca, tek başına sosyal beceri eğitimi alan çocukların toplam sosyal beceri puanları ile benlik kavramı puanlarında da eğitimin sonrasında eğitimin öncesine kıyasla artış gözlenmiştir. Eğitim almayan kontrol grubundaki çocukların ise eğitimin öncesi ve sonrasında sosyal becerilerinde ve benlik kavramı puanlarında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Bu sonuçlar müdahalede bulunulmayan kontrol grubunda ölçülen özelliklerde zaman içinde kendiliğinden değişim yaşanmadığını göstermektedir. Bu bulgular, sosyal beceri eğitiminin, sosyal becerilerin kazanılması konusunda etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçları, hem tek başına hem de anne katılımlı sosyal beceri eğitimlerinin çocukların sosyal becerilerini arttırdığına yönelik ülkemizdeki ve yurtdışındaki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Avcıoğlu, 2004; Çetingöz ve Günhan, 2012; Dereli, 2009; Durualp ve Aral, 2007; Kabasakal ve Çelik, 2010; Muskett, 2008; Villares ve ark.,2008).

Sadece çocuklarla yapılan sosyal beceri çalışmalarına yönelik ülkemizdeki literatür incelendiğinde, Bolu il merkezinde bulunan 54 okul öncesi kurumda işbirlikçi yöntem doğrultusunda geliştirilen eğitim programının çocukların hedeflenen dinleme, sözel açıklama ve kişiler arası becerilerinde önemli katkıya sebep olduğu bulunmuştur (Avcıoğlu, 2004). Yine benzer şekilde Durualp ve Aral’ın (2010) altı yaş ana okul çocukları ile yaptıkları çalışmanın sonunda da deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest sosyal beceri puanları arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Sosyal beceri eğitiminin dördüncü ve beşinci sınıf çocuklarının sosyal uyum becerilerine etkisini inceledikleri araştırmada

ise on hafta süre ile sosyal beceri programı uygulanmış ve eğitim programının akran tercihli sosyal davranışları ve okula uyumu ve öğretmen tercihli sosyal davranışları arttırdığı gözlenmiştir (Kabasakal ve Çelik, 2010). Çetingöz ve Cantürk Günhan da (2012) okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilen drama aktivitelerinin 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerine etkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda deney grubu çocuklarının sosyal becerilerinde anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Dereli de (2009) problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik 22 haftalık sosyal beceri eğitim programının çocukların problem çözme becerilerini ve diğerlerinin duygularını anlama becerilerini anlamlı düzeyde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Yurt dışındaki çalışmalar da tek başına sosyal beceri eğitiminin çocukların sosyal becerilerini geliştirdiğine dair çalışmamızın bulgularını desteklemektedir (Cummings ve Haggerty, 1997; Hon ve Watkins, 1995; Merrell, Juskelis, Tran ve Buchanan (2008); Mize ve Ladd, 1990; Muskett, 2008; Villares ve ark., 2008). Örneğin, Villares ve arkadaşlarının (2008) geliştirdikleri “Ready to Learn, RTL” (Öğrenmeye Hazırız Programı) sınıf temelli programı sonucunda okul öncesi ve birinci sınıf çocuklarının dinleme becerilerinde, sosyal becerilerle ilgili davranışlarında ciddi ilerlemeler saptamışlardır. Merrell ve arkadaşları (2008) uyguladıkları programın sonunda çocukların içselleştirilmiş davranışlarında ciddi azalmalar gözlemişlerdir. Muskett (2008) ise davranışçı müdahaleleri içeren sosyal beceri eğitimi sonunda duygusal davranışsal sorunları olan ilkokul çocuklarının evde ve okulda sosyal becerilerinin arttığını, grup içinde daha güvenli hissettiklerini ve daha çok arkadaşlarının olduğunu ifade etmiştir. Cummings ve Haggerty’nin (1997) çalışmalarında da eğitim alan çocuklar kontrol grubuna oranla daha az anti sosyal davranışlar sergilemişlerdir. Mize ve Ladd (1990) ise araştırmalarında sınıf ortamında sosyal becerileri kullanmayan ve akran kabulü düşük olan 4-5 yaş çocuklarına eğitim uygulamışlar, eğitim sonunda deney grubu kontrol grubuna göre sosyal becerilerde ciddi farklılık göstermiştir. Benzer şekilde Hon ve Watkins (1995) bir ay boyunca Hong Konglu çocuklara haftada doksan dakika sosyal beceri eğitimi uygulamış ve program çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde etkili olmuştur.

Araştırmanın bulguları sosyal beceri eğitimlerine ebeveyn katılımının önemli olduğunu gösteren çok sayıda çalışma ile de tutarlılık göstermektedir (Arslan ve ark., 2011; DeRosier ve Gilliom, 2007; Ekinci Vural ve Gürşimşek, 2009; Kim ve ark., 2011; Webster-Stratton, 1990; Webster Stratton ve Hammond, 1997). Arslan ve arkadaşları (2011) 6 yaş okul öncesi çocukları ile yaptıkları araştırmalarında sözel açıklama, dinleme, kendini kontrol etme, duyguları ayarlama becerileri, okula hazır bulunuşluk, özgüven ve aile katılımı arasında anlamlı bir ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Webster-Stratton (1990) ise çocukları davranım bozukluğu olan yaş ortalaması 4.5 olan çocukların 83 anne ve 51

babasına ebeveyn eğitimleri uygulamış, videoteyp yöntemi ile çocuk ebeveyn etkileşimlerinin terapist liderliğinde izlenip tartışıldığı eğitimlere katılan ailelerin çocuklarının daha fazla prososyal davranışlar gösterdiğini ifade etmişlerdir. Webster-Stratton ve Hammond (1997) hem çocukların hem de ebeveynlerinin eğitim aldığı program sonunda çocukların problem çözme ve uzlaşma becerinde ciddi gelişmeler saptamıştır. Kim ve ark., (2011) araştırmalarındaki bulgular, hem anneleri sosyal beceri ve ebeveyn eğitimi alan, hem de anneleri sadece sosyal beceri eğitimi alan küçük çocukların saldırgan davranışlarının azaldığını ortaya koymuştur.

Araştırmada tek başına sosyal beceri eğitimi alan çocukların benlik puanları incelendiğinde, eğitimin başlangıcına kıyasla eğitimin bitiminde anlamlı farklılığa rastlanmış ve artış gözlenmiştir. Anne katımlı sosyal beceri eğitimi alan çocukların benlik puanları incelendiğinde ise eğitimin başlangıcına kıyasla eğitimin bitiminde anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Cerrahoğlu (2002) deney grubundaki 7. sınıf çocuklarının sosyal beceri eğitiminin öz kavram puanlarında etkili olduğunu, Hon ve Watkins (1995) sosyal beceri eğitiminin Hong Konglu çocukların özgüvenlerinde etkili olduğunu göstermişlerdir. Short (2006) ise sosyal beceri eğitiminin DEHB’li çocukların son test öz benlik puanlarında artış saptamıştır. Anne katımlı sosyal beceri eğitimi alan çocukların benlik puanlarında eğitimin sonunda artış gözlenmemesinin ardında birkaç neden olabilir. Tek başına eğitim alan çocuklar, süreci kendileri yaşadıkları ve kendi hayatlarına aktardıkları için benlik kavramları, anne eğitimi destekli eğitim alan çocuklara kıyasla daha fazla gelişmiş olabilir. Ayrıca bulgular, bu araştırma grubundaki annelerin öğrendikleri becerileri günlük hayatlarına geçirmede başlarda bocalamış ve yetersizliklerinin farkına varıp davranışlarında tutarsızlık sergiliyor olabileceklerini düşündürmektedir. Sonuç olarak da, çocukların benlik kavramlarında bir farklılaşma olmamış olabilir. Ayrıca bu anneler çocuklarına karşı daha koruyucu tutumlar sergiledikleri için çocukları bu becerileri geliştirmeye cesaretlendirmiyor olabilirler.

Bulgularımız, bütünsel bir yaklaşım olan anne katımlı sosyal beceri eğitiminin anne katımsız sosyal beceri eğitimine kıyasla daha olumlu sonuçlar doğurması beklentisiyle çelişmektedir. Bu sonucun nedeni olarak, annelerin aldıkları eğitim sonunda çocuklarını değerlendirmelerinde değişim göstermiş olmaları, çocuklarını daha gerçekçi gözlemlemiş olabilecekleri gösterilebilir. 38 anneden 20’si anne eğitimini değerlendirdikleri formda anne eğitiminin daha verimli olması için daha uzun süreli olmasını ve çalışmanın devam etmesini istemişlerdir. Dolayısı ile bir diğer neden de, bazı annelerin çalışmayı yetersizlik duygusu ile tamamlamış olmaları olabilir. Eşlerin de bu çalışmaya katılması gerektiğini ifade eden anne sayısı sadece 2 kişidir. Bu bulgu, bize annelerin çocuklarının gelişiminde esas sorumlu olarak kendilerini gördüklerini, hem

kendilerinden hem de çocuklarından beklenti düzeylerinin artmış olabileceğine işaret ediyor olabilir. Ayrıca, bu ailelerde düşük aile geliri, düşük eğitim seviyesi, işsizlik ya da düşük statülü işlerde çalışma gibi faktörler annelerin etkili ebeveynlik becerilerini kullanmalarını, tutarlı ve destekleyici olmalarına engel oluyor ve onlarda psikolojik stres yaratıyor olabilir. Olumsuz yaşam deneyimleri de ebeveynlerin çocuklarına olan tavırlarını olumsuz yönde etkiliyor olabilir (Kağıtçıbaşı, 1996). Webster-Stratton (1990) düşük sosyo-ekonomik düzey ve işsizlik gibi stres kaynaklarının annenin çocuğunu olumsuz algılamasına sebep olan araştırma bulgularından bahsetmektedir.

Araştırmanın bir diğer amacı sosyal beceri eğitiminin sonunda kazanılacağı düşünülen becerilerin korunup korunmadığının incelenmesidir. Eğitim bittikten üç ay sonra çocukların sosyal becerileri anneler tarafından tekrar değerlendirildiğinde, hem tek başına sosyal beceri eğitimi alan hem de anne katımlı sosyal beceri eğitimi alan çocukların sosyal beceri düzeylerinde anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Bu sonuçlar, arada geçen üç ay boyunca çocuklarda ölçülen özelliklerde sosyal becerilerdeki artışın korunduğunu göstermektedir. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar yer almaktadır (Cummings ve Haggerty, 1997; Webster-Stratton ve Hammond, 1997). Webster-Stratton, Reid ve Hammond (2001) bir yıl sonraki takip çalışmasında İnanılmaz Yıllar Dinazor Programı'nın etkilerini, Dereli (2009) de uyguladığı sosyal beceri eğitiminin bir sene sonundaki etkilerini koruduğunu saptamışlardır.

Araştırmada sosyal beceri eğitimi almayan, kontrol grubundaki çocukların hem eğitimin başlangıcı ile bitiminde, hem de eğitimin bitimi ile üç ay sonrasındaki değerlendirmeleri arasında sosyal becerileri ve benlik puanları bakımından anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Bu sonuçlar, herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubunda ölçülen özelliklerde zaman içinde kendiliğinden değişim yaşanmadığını göstermektedir. Bu bulgular diğer araştırmalarla benzer bir tablo sunmaktadır (Çetingöz ve Cantürk Günhan, 2012; Mize ve Ladd, 1990; Peed, Roberts ve Forehand, 1977). Örneğin Peed ve ark. (1977) itaat etmeyen çocuklar ve ebeveynleri arasındaki etkileşimleri değiştirmek amacı ile geliştirdikleri ebeveyn eğitim programının deney grubundaki çocuklara olumlu yansıdığını, kontrol grubunda ise değişim olmadığını ortaya koymuşlardır.

Araştırmanın bir diğer hedefi ise sosyal beceri eğitimi tek başına ya da anne katımlı olarak almanın sosyal beceri puanlarında bir farklılık yaratıp yaratmayacağını incelemektir. Anne katımlı, anne katımlı sosyal beceri eğitimi alan ve almayan üç grubun sosyal beceri ve benlik kavramı puanları arasında eğitimin sonunda yapılan değerlendirmede hem sosyal beceri düzeyleri, hem de benlik puanları açısından istatistiksel anlamda farklılaşma ortaya çıkmamıştır. Literatürde bu bulguyu hem destekleyen hem de desteklemeyen çalışmalar yer almaktadır. Muskett (2008) araştırmasında sosyal beceri eğitiminin etkilerinin

değerlendirmeyi kimin yaptığına göre farklılaşacağını belirtmiştir. İlkokul çocukları sosyal beceri eğitiminin okulda sosyal becerilerini arttırdığını ifade etmiştir, ebeveynleri ise çocuklarının sosyal becerilerinin azaldığını ifade etmiştir. Packer ve Richardson ise 1989'da çocuğun kişilik organizasyonunun sosyal beceri eğitimi ile tamamen değiştirilemediğini ifade etmişlerdir (akt. Katz ve McClellan, 1997). Araştırmada eğitim programının süresinin de bu bulguya etki edeceği düşünülebilir. Nitekim, literatürde eğitim çalışmalarının etkisinin eğitimin süresi ile ilgili olabileceğini düşündüren çalışmalar vardır (Reid, Webster-Stratton ve Beauchaine, 2001; Webster-Stratton, 1990). Örneğin Powel (1986), 7 sene uyguladığı programın sonunda, anneleri eğitim alan çocukların eğitim almayanlara kıyasla özel eğitim sınıflarına daha az olasılıkla kaydolduklarını tespit etmiştir (akt. Öztürk, 2003). Webster-Stratton (1990) ise davranım bozukluğu olan yaş ortalaması 4.5 olan çocukların 83 anne ve 51 babasına ebeveyn eğitimleri uygulamış ve üç yıllık uzun dönemdeki etkilerini incelemiştir. Eğitimler 12 haftalık, haftada bir kez iki saatlik oturumlarda gerçekleştirilmiştir. Aileler çocuklarının daha fazla olumlu sosyal davranışlar gösterdiğini ve daha az problemli davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, son testte tüm gruplar arasında fark olmaması Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi 2013 Programında sosyal beceri eğitimlerinin güçlü şekilde bulunmasına da bağlı olabilir. Bulgulara göre, çalışmamızda uyguladığımız programın grup 1 ve grup 2 de fark yarattığı ancak eğitimin sonunda kontrol grubundan farklılaşmalarını sağlayacak kadar bir değişim yaratmadığı gözlenmiştir. Bu noktada MEB'in programlarının da güçlü yanları olduğunu belirtmek önemli gözükmektedir. Örneğin M.E.B. Okul Öncesi Eğitim Programı Sosyal Duygusal Gelişim Kazanım Göstergelerine Aylık Eğitim Planında Yer Verme Durumu Çizelgesinde "başkalarıyla sorunlarını çözer", "kendine güvenir" ve bir olay veya durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar" gibi kazanımlar yer almaktadır. Öğretmenlerin planında bu tür etkinlikler yer almaktadır.

Bu çalışma, annelerin değerlendirmelerine göre tek başına sosyal beceri eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerilerine ve benlik kavramlarına etki ettiğini; anne katılımlı sosyal beceri geliştirme programının ise yine annelerin değerlendirmelerine göre, çocukların sosyal becerilerinin "kişiler arası beceriler" ve "sonuçları kabul etme becerileri" alt boyutlarına etki ettiğini göstermektedir. Çalışma, bu etkilerin üç ay sonrasında da korunduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Çalışma sırasında eğitimlerde uygulamalara sadık kalınıp kalınmadığı farklı bir gözlemci tarafından objektif olarak test edilmemiştir. Anne eğitimleri sırasında ev ödevleri ve makaleler verilmiş, bunların ne kadarının yapıldığı takip edilmemiştir. Program hazırlanırken kültürel meseleler tam olarak göz önünde bulundurulmadan hazırlanmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda eğitim

programlarının haftalara değil, aylara yayılması gibi tedbirler alınabilir. Ayrıca ileriki çalışmalarda çocuk eğitim programında daha az becerilerin hedeflenmesi programın etkinliğini arttırabilir. Eğitim programları hazırlanırken kültürel meselelere önem verilebilir. Ayrıca farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklar araştırma kapsamına alınıp karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir.

Kaynaklar

- Arslan, E. (2008). Drama temelli sosyal beceri eğitiminin 6 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarına etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Arslan, E., Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Yılmaz, H. (2011). Social skills and emotional and behavioral traits of preschool children. *Social Behavior and Personality*, 39 (9), 1281-1288. doi: 10.2224/sbp.2011.39.9.1281
- Avcıoğlu, H. (2003). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal beceri öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yöntemi ile sunulan öğrenim programının etkinliğinin incelenmesi. OMEP Dünya KONSEY Toplantısı ve Konferansı. 5-11 Ekim Kuşadası, Bildiri Cilt:1.490-504.
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması (4-6 yaş). *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2),87-101.
- Ayvalı, M. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile sosyal uyum düzeyi ilişkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Begun, R. W. (1995). Ready to use social skills lessons and activities and activities for grades K-K. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Bekman, S. (1999). 7 çok geç. Erken çocukluk eğitiminin önemi üzerine düşünceler ve öneriler. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) Yayınları.
- Bilbay, A. A. (1999). Effectiveness of a social skills training to enhance the peer relations of low accepted forth grade children, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Blake, S., Bird, J. ve Gerlach, L. (2007). Promoting emotional and social development in schools. India: Sage Publications.
- Cerrahoğlu, S. (2002). Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin öz kavram düzeylerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Cummings, C. ve Haggerty, K. P. (1997). Raising healthy children. *Educational Leadership*, 54(8), 28-30.
- Çetin, F., Bilbay, A. A. ve Kaymak, D. A. (2003). Çocuklarda sosyal beceriler. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Çetingöz, D. ve Cantürk Günhan, B. (2012). The effects of creative drama activities on social skills acquisition of children aged six. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 41(2), 54-66.
- Çimen, N. (2009). Okul öncesi programında 6 yaş grubu çocuklarının sosyal becerilerinin gerçekleşme düzeyi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Dereli, E. (2009). Examining the performance of the effect of a social skills training pro-

- gram for the acquisition of social problem solving skills. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 37(10), 1419-1427. doi: 10.2224/sbp.2009.3710.1413
- DeRosier, M. E. ve Gilliom, M. (2007). Effectiveness of a parent training program for improving children's social behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 660-670. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s10826-006-9114-1>
- Dekovic, M., Slagt, M.I., Asscher, J.J. ve Boendermaker, L. (2011). Effects of early prevention programs on adult criminal offending: A meta analysis. *Clinical Psychology Review*, 31, 532-544.
- Dervişoğlu, C.M. (2007). Okul öncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve problem davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Duruoğlu, E. ve Aral, N. (2010). Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172.
- Ekinci Vural, D.ve Gürşimşek, I. (2009). Okul öncesi eğitimde aile katımlı sosyal beceri eğitimi. *E journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 1C0083, 4 (3), 1110-1122. www.ebuline.com/pdfs/18Sayi/EBU18.pdf [20 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.]
- Ersoy, Ö. (2004). Aile katılımı çalışmaları. E. Ömeroğlu (Ed.) Yıllık plan örnekleri ve aile katılımı çalışmaları içinde (s.116). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Gordon, T. (2000). Etkili anne baba eğitimi. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Görgün Karakış, H., Dursun, K. ve Çelik, E. (2013). MEB Okulöncesi eğitim kurumları rehberlik ve denetim kılavuzu. http://istanbul.meb.gov.tr/egitimdenetmenleri/edergi/dosya/okul_onesi.pdf [10 Şubat 2014 tarihinde indirilmiştir.]
- Gülây, H.ve Akman, B. (2009). Okul öncesi dönemde sosyal beceriler. İstanbul: Pegem Akademi.
- Gülây, H. ve Yenibayrak, F. (2010). 5-6 yaş çocukları için sosyal beceri etkinlikleri. İstanbul: Pegem Akademi.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self*. New York, NY: The Guilford Press.
- Hartup, W. W. (1992). Peer relations in early and middle childhood. V. B. Van Hasselt ve M. Hersen (Ed) *Handbook of social development* içinde (s. 257-281). New York, NY: Plenum.
- Hon, C. C. ve Watkins, D. (1995). Evaluating a social skills training program for Hong Kong students. *The Journal of Social Psychology*, 135(4), 527-528.
- Hawkins, J.D.,Kosterman, R., Catalano, R.F., Hill, K.G. ve Abbott, R.D. (2008). Effects of social development intervention in childhood 15 years later. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 162, 1133-1141.

- Johnson, C., Ironsmith, M., Snow, C. W. ve Poteat, G. M. (2000). Peer acceptance and social adjustment in preschool and kindergarten. *Early Childhood and Educational Journal*, 27(4), 207-212.
- Kabasakal, Z. ve Çelik, N. (2010). The effect of social skills training on elementary school students' social adjustment. *Elementary Education Online*, 9(1), 203-212. [16 Haziran 2013'de [http://: ilkogretim- online.org.tr](http://ilkogretim-online.org.tr) adresinden indirilmiştir.]
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *Family and human development across cultures*. New Jersey, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self and human development across cultures. Theory and applications*. New Jersey, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Katz, L. G. ve McClellan, D. E. (1997). *Fostering children's social competence*. Washington D.C., WA: National Association for the Education of Young Children.
- Kim, M. J., Doh, H. S., Hong, J. S. ve Choi, J. S. (2011). Social skills training and parent education programs for aggressive preschoolers and their parents in South Korea. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 838-845. doi: 10.1016/j.childhood.2010.12.001
- Kostelnik, M. J., Whiren, A. P., Soderman, A. K. ve Gregory, K. (Eds.). (2006). *Guiding children's social development theory to practice*. United States: Thomson Delmar Learning.
- Matson, J. L. ve Ollendick, T. H. (1988). *Enhancing children's social skills: Assessment and training*. USA: Pergamon Press.
- Merrel, K. W., Juskelis, M.P., Tran, O. K. ve Buchanan, R. (2008). Social and emotional learning in the classroom: Evaluation of strong kids and strong teens on students' social emotional knowledge and symptoms. *Journal of Applied School Psychology*, 24, 209-224.
- Miell, D. ve Ding, S. (2005). The early development of identity. S. Ding. ve K. Littleton (Eds.) *Children's personal and social development içinde* (s.130). Oxford, England: Blackwell Publishing.
- Mize, J. ve Ladd, G. W. (1990). A cognitive social learning approach to social skill training with low status preschool children. *Developmental Psychology*, 26(3), 388-397.
- Muskett, D. P. (2008). *A Study of the Impact of Social Skills Training Incorporating Cognitive Behavioral Interventions in the Framework of the 7 Habits of Effective People on Elementary Students with Emotional Behavioral disabilities*, Doktora Tezi, ProQuest tez ve doktora tezi veritabanından alınmıştır. (UMI No. 3343540)
- Navaro, L. (1996). *Beni duyuyor musun? İstanbul: Yapa Yayınları*.
- Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Konya
- Özbey, S. (2012). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocuklarının sosyal beceri ve davranış problemler davranışlarının ev ve okul ortamına göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 21-32.

- Özcan, Z. Ç., Gümüş, A., Kotil, C. ve Sarıca, Ö. (2009). Purdue okul öncesi çocukları için benlik kavramı ölçeği'nin yapı geçerliği. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 8(16), 233-247.
- Öztürk, S. (2003). Effectiveness of a training group for mothers of children with attention deficit hyperactivity disorder. Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Özyürek, A. ve Şahin, F. T. (2010). Anne baba olmak ve anne babaların çocuk yetiştirme tutumları. T.Güler (Ed.) *Anne baba eğitimi içinde* (s.35-55). Ankara: Pegem Akademi.
- Peed, S., Roberts, M. ve Forehand, R. (1977). Evaluation of the effectiveness of a standardized parent training program in altering the interaction of mothers and their noncompliant children. *Behavior Modification*, 1(3), 323-350. doi: 10.1177/014544557713003
- Reid, M. J., Webster-Stratton, C. ve Beauchaine, T. P. (2001). Parent training in Head Start: A comparison of program response among African Americans, Asian Americans, Caucasians and Hispanic Mothers. *Prevention Science*, 2(4), 209-227.
- Short, C. (2006). Social skills training to increase self-concept in children with attention-deficit/hyperactivity disorder, Yüksek Lisans Tezi, ProQuest tez ve doktora tezleri veritabanından alınmıştır. (UMI No. 1435473)
- Silberman, M. ve Auerbach, C. (2006). *Active training. A handbook of techniques, designs, case examples and tips*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons, Inc.
- Topaloğlu, A.Ö. (2013). Etkinlik temelli sosyal beceri eğitimin çocukların akran ilişkilerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Villares, E., Brigman, G. ve Peluso, P. R. (2008). Ready to learn: An evidence based individual psychology linked curriculum for prekindergarten through first grade. *The Journal of Individual Psychology*, 64(4), 403-415.
- Webster-Stratton, C. (1990). Long term follow up of families with young conduct problem children: From preschool to grade school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(2), 144-149.
- Webster-Stratton, C. ve Hammond, M. (1997). Treating children with early-onset problems: A comparison of child and parent training interventions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65(1), 93-109.
- Webster-Stratton, C., Reid, J. ve Hammond, M. (2001). Social skills and problem solving training for children with early onset conduct problems: Who benefits? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(7), 943-952.
- Yavuzer, H. (2010). Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları. H. Yavuzer (Ed). *Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları içinde* (s.11-41). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Zembat, R. ve Unutkan, Ö. (1999). Okul öncesinde çocuğun sosyal gelişiminde aile katılımının önemi. R. Zembat (Ed.) *Marmara Üniversitesi/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı Rehber Kitaplar Dizisi içinde* (s.151-153). İstanbul: Turan Ofset.